

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Jäntti, Saara; Laakkonen, Riku; Mikkola, Tomi; Perhomaa, Janne; Salminen, Jarkko; Tanner, Jarno; Uskola, Tommi; Vuoristo, Mirka; Ylimäinen, Arto; Hakuni, Helena; Honkasalo, Marja-Liisa; Nenonen, Tuuli; Rajanti, Christa

Title: Kotiteatteriprojekti esittää: Hahmotelmia kodiksi

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat, Talentia ry & Sosiaalityön tutkimuksen seura, 2018.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Jäntti, S., Laakkonen, R., Mikkola, T., Perhomaa, J., Salminen, J., Tanner, J., Uskola, T., Vuoristo, M., Ylimäinen, A., Hakuni, H., Honkasalo, M.-L., Nenonen, T., & Rajanti, C. (2018). Kotiteatteriprojekti esittää: Hahmotelmia kodiksi. *Tutkiva sosiaalityö*, 2018, 73-84. <http://talentia.e-julkaisu.com/2018/tutkivasosiaalityo/#page=73>

Saara Jantti

Tutkijatohtori, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto
saara.j.jantti@jyu.fi

Riku Laakkonen & Tomi Mikkola & Janne Perhomaa & Jarkko Salminen & Jarno Tanner & Tommi Uskola & Mirka Vuoristo & Arto Ylimäinen & Helena Hakuni & Marja-Liisa Honkasalo & Tuuli Nenonen & Christa Rajanti & muu työryhmä

Kotiteatteriprojekti esittää: *Hahmotelmia kodiksi*

Paikan asuttaminen, paikkaan kuuluminen ja kiinnittyminen ovat ihmisen tapoja olla maailmassa. Koti kytkeytyy läheisesti ihmisenä olemisen peruskysymyksiin ja identiteettiin. Se voidaan ymmärtää tunnepitoisena suhteena paikan ja asujan välillä. Toisaalta asumiseen liittyy kulttuurisia käytänteitä, normeja ja ideaaleja. Koti on samaan aikaan siis jotain (lähes) universaalia, kulttuurisidonnaista ja hyvin henkilökohtaista.

Sosiaalityön tutkimuksen päivillä 2018 työryhmässä ”Kodeissa ja yhteisöissä liikkuva aikuisten parissa tehtävä työ” nähty *Hahmotelmia kodiksi* -esitys käsittelee kodin merkityksiä ja asumiseen liittyviä toiveita ja kokemuksia asumispalveluasiakkaiden näkökulmasta. Esitys on taiteellinen osuus soveltavasta THEATRE-tutkimushankkeesta (SA304125), jossa tarkastellaan soveltavan teatterin tarjoamia mahdollisuuksia kuntoutuksen ja palvelujen kehittämisen välineenä mielenterveyskuntoutujien asumis- ja kuntoutuspalveluja tarjoavassa organisaatiossa.

Hankkeessa hyödynnetään aiempaa, etnografiaan ja soveltavaan teatteriin nojannutta tutkimusta, jossa selvitettiin tuestusti asuvien nuorten aikuisten kuntoutujien kotiin liittyviä

kokemuksia ja toiveita sekä teatterityöskentelyn ja draamaryhmän mahdollisuuksia toimia eräänlaisena kiinnipitävänä ympäristönä yhdessä asumispalveluyksikössä (Jännti tulossa 2018). Näiden tulosten valossa koti elettyinä ja koettuna tilana avautuu asumista, identiteettiä ja ihmisenä olemista monin eri tavoin jäsentäviksi ulottuvuuksiksi (Jännti 2017).

THEATRE-hankkeessa kysymys kodista haluttiin tuoda asumispalveluja sadoille kuntoutujille ja muistisairaille tuottavan organisaation asukkaiden ja henkilökunnan pohdittavaksi. Humanistisen terveystutkimuksen hengessä (ks. Crawford ym. 2015) halusimme taiteen keinoin luoda sellaisia kohtaamisen tiloja, joissa kotiin liittyvät toiveet ja kokemukset voitaisiin tehdä näkyviksi, pohdittaviksi ja merkityksellisiksi. Ajatuksena oli, että näin saatua tietoa kodin käsitteellisestä ja kokemuksellisesta monimerkityksellisyydestä voitaisiin käyttää palveluiden kehittämiseen ja vaikuttamiseen (vrt. Pohjola ym. 2017). Teatterityöskentelyn avulla etsimme keinoja, joilla kodin merkityksiä voisivat tehdä näkyväksi myös sellaiset asukkaat, jotka sairautensa vuoksi ovat menettäneet otteen kielestä.

Suunnitelma tutkimus- ja teatterihankkeesta laadittiin yhteistyössä yhteisötaiteilija Riku Laakkosen ja kuntoutus- ja asumispalveluja tuottavan Sopimusvuoren koulutusjohtaja Helena Hakunin kanssa. Lokakuussa 2016 koottiin ryhmä teatterityöskentelystä kiinnostuneita Klubitalon jäseniä, jotka ryhtyivät ensin kokeneen yhteisötaiteilijan ohjauksessa harjoittamaan omia ilmaisutaitojaan ja varsinkin pian – kevään 2017 aikana – vetämään kotiaiheisia teatterityöpajoja asumispalveluyksiköissä. Näistä työpajoista saatujen aiheiden sekä osallistujien omien kokemusten pohjalta ryhdyttiin kesän ja syksyn aikana muovamaan esitystä, joka sai ensi-iltansa kansainvälisellä kodittomien teattereiden ERROR-festivaaleilla Bratislavassa marraskuussa 2017. Esityksen suomenkielistä versiota on kevään 2018 aikana esitetty pääasiassa Sopimusvuorella.

Teatterityöpajat olivat keino hankkia tietoa siitä, minkälaisia kokemuksia, ajatuksia ja toiveita asumispalveluasukkailla liittyi kotiin. Itse esitys on ollut keino jakaa ja keskusteluttaa tätä tietoa erilaisten yleisöjen kesken. Kyseessä on siis lähtökohtaisesti tutkimus- ja taideprojekti, jossa taidetta ja sen tekemistä ei käsitellä terapiana vaan työnä ja tutkimusmenetelmänä. Tietoa siitä, miten eri yleisöt esityksen kokevat, on kerätty esityksen jälkeen kirjallisella palautteella ja keskustelulla.

Prosessi ensimmäisistä työpajoista esityksen valmistumiseen on myös taltioitu videotallentein, joihin sisältyy myös haastatteluita. Koska teatteri tiedon tuottamisen ja levittämisen kautta vaatii osallistujilta sitoutumista ja aikaa, esiintyjät ja dokumentoinnista vastannut kuntoutuja palkattiin hankkeeseen. Näin myös kuntouttavan työn käsite lähti organisaatiossa liikkeeseen: taiteen tekeminen alettiin nähdä myös työnä. Syksyn 2017 ja kevään 2018 ryhmän esiintyjät ovat kirjoittaneet päiväkirjaa esityksen valmistamiseen ja sen esittämiseen liittyvistä vaikutuksista. Tätä artikkelia varten olemme myös kirjoittaneet siitä, mitä koti ja teatteri meille merkitsevät ja miten nämä merkitykset mahdollisesti ovat muuttuneet kotiteatteriprojektiin osallistumisen aikana. Kysymyksiin vastasivat myös hankkeen ohjausryhmään kuuluvat työntekijät.

Puramme seuraavassa auki niitä kodin merkityksiä, joita esitys kiteytti. Sen jälkeen tarkastelemme niitä merkityksiä, joita eri yleisöt ja tekijät itse esitykselle ja teatterityölle antoivat.

Kodin esityksessä saamat merkitykset

Kohtaus 1: Pötkötellään

Esityksen alussa esiintyjät istuvat tuoleilla yleisöä vastapäätä, kunnes yksi heistä poimii lattialta viulunsa ja alkaa soittaa. Toinen tarttuu hiileen ja kirjoittaa suurelle paperille esityksen nimen. Hän alkaa hahmotella huoneiston ääriiviivoja. Muut esiintyjät asettuvat yksi kerrallaan näyttämölle levitetyn laajan valkoisen paperin päälle pötkötteleen.

He kertoilevat rauhalliseen tahtiin sängyistään, kuvailevat aamua, iltaa, kyljen kääntämistä, netin pläräilyä ja rentoutumista. Yksi esiintyjistä lukee George Perecin *Tiloja, Avaruuksia* -kirjasta katkelman. Sänky on paikka, jossa voi ajatusten antaa harhailla, voi filosofoida katoista, haaveilla. Koti näyttäytyy ruumiillisuuteen, lepoon ja siten uusiutumiseen ja virkistymiseen kytkeytyvänä paikkana (vrt. Young 1997), jossa kodin tuntu syntyy asennoista, musiikista, kiireettömyydestä ja haaveilusta.

Kohtaus 2: Mikä on perhe?

Yksi esiintyjistä, iso parrakas mies, nousee ylös kysymysmerkkiä esittävä puhukupla kädessään. Hän pohtii. Ajatus kirkastuu: minusta tulee isä! Tarvitaan perhe. Viulisti suostuu äidiksi. Lapsi valitaan lattialla pötköttelevästä esiintyjistä. Mutta kaikki haluavat mukaan! Ydinperhe toppuuttelee.

Ulossuljetut ryhtyvät pettyneinä googlaamaan, mitä perhe oikein tarkoittaa. Tilastokeskuksen sivuilta he löytävät tilastollisen määritelmän perheelle: ”perheet muodostetaan vuodenvaihteessa...” On lapsiperheitä, lapsettomia perheitä. Koti kuuluu perheelle. Kohtaus leikkautuu seuraavaan.

Kohtaus 3: Sanoja kodista

Mielenterveyskuntoutujien ja muistisairaiden asumispalveluyksiköissä pidetyissä draamatyöpajoissa kerättiin osallistujilta – asukkailta, työntekijöiltä ja joskus mukaan sattuneilta omaisilta – sanoja, joita heille tuli mieleen kodista. Työpajoissa näistä sanoista rakennettiin ihmispatsaita, joissa vetäjät ja osallistujat erilaisilla asennoilla ja toiminnoilla markkeerasivat sanoista assosioituvia tilanteita ja esittivät näin oman tulkintansa siitä, mitä sanat merkitsivät ja vahvistivat näin pienen ja hauraankin osallistumisen merkitystä. Esityksessä esiintyjät lukevat sanoja ääneen. Turva, rauha, Tanska – haluaisin asua Tanskassa, lämpö, perhe, keskitetyt ratkaisut – kaikki yhdessä muodostivat

kudelman kotiin assosioituvista asioista, jotka toistuvat myöhemmin esityksessä.

Kohtaus kuvaa hyvin esityksen rakennetta: se koostuu monista melko irrallisistakin kohtauksista, joiden lomassa edellisessä kohtauksessa muodostunut perhe seikkailee. Näin myös esityksen rakenne kuvaa sitä kodin ominaisuutta, ettei kotona tarvitse olla valmis, aivan kuin taiteessakaan ei tarvitse olla täysin koherentti ja johdonmukainen. Koti ja taide sallivat myös tietyn assosiativisuuden, omana itsenä olemisen, keskeneräisyyden. Kotona – edes teatterilavalle rakennetussa – ei tarvitse esittää mitään.

Yksi parhaista palautteista, joita ryhmämme on saanut, onkin tullut juuri siitä, ettei esityksessä ”näytellä liikaa” vaan esiintyjät ovat lavalla läsnä luontevasti (suullinen yleisöpalautte 13.12.2017). Myös työpajoissa he ovat osanneet luoda sallivan tunnelman, jossa ei ole pakko esiintyä vaan myös läsnäolo, asettuminen samaan tilaan katsotaan osallistumiseksi, jota arvostetaan.

Kohtaus 4: Kolme tapaa rikkoa koti

Sanalistat vaihtuvat kohtaukseen, jossa perheenisää näyttävä esiintyjä kertoo yleisölle kahvimukista, jonka on perinyt isoisoisoisoisoisoisoisoäidiltään ja josta hän edelleen juo aamuisin kahvinsa. Niin kuin kodin esineillä usein, kahvikupilla on hänelle suuri tunnearvo. Se sitoo hänet suvun, perheen jatkumoon, sukupolvien ketjuun. Yhtäkkiä esiintyjä kuitenkin ilmoittaa muuttuvansa vitriiniksi: kupista tulee museoesine, jota uteliaat museovieraat himoitsevat koskettaa. Vieraat yllyttävät toisiaan. Yksi ottaa kupin. Se putoaa ja hajoaa sirpaleiksi. Kupin omistaja puhkeaa itkuun ja ryhtyy lakaisemaan sirpaleita.

Lavalle löntystä toinen itkua vääntävä näyttelijä. Häneltä on avaimet hukassa. Ei auta kuin soittaa. Avaimen tuonut huoltomies käärii satasen taskuunsa. Näyttelijä toteaa, ettei nyt sitten syö viikkoon. Köyhällä ei olisi varaa virheisiin – eikä lemmikkeihin. Seuraava näyttelijä esittelee katsojille Mirrin, kissansa ja parhaan

kaverinsa. Paikalle kuitenkin astelee virallinen joukko johtoporrasta: ”Tiesittehän, ettei Sopimusvuorella sallita lemmikkieläimiä?” ”Mutta eihän se Mirriä koske?” ihmettelee esiintyjä, mutta kissa pauskataan menemään. Näyttelijä lyhyistyy lavalle itkemään.

Lemmikit ja niiden merkitys nousivat esille monessa työpajassa. Ne ovat tärkeitä, perheenjäseniä, ja on ehkä hiukan paradoksaalista, että samaan aikaan, kun lehdissä kirjoitetaan terapiakoirista, asumispalveluasiakkailta lemmikin pitäminen voidaan kieltää.

Esityksessä ei kuitenkaan jäädä tuleen makaamaan. Esitystilan seinälle hiilellä kotia hahmotellut esiintyjä jakaa muille esiintyjille liidut. On kuvaamataidon tunti.

Kohtaus 5: Lapsuusmuistoja

Esiintyjät ryhtyvät piirrellessään kertomaan lapsuusmuistoja. On mummolaa ja jäätelöä. Tarina menninkäisistä korkeimman männyn juurella. On lahjaksi saatu rattikelkka ja lumisia talvia. Kesä, aurinko, perheen kanssa tehtyjä lomamatkoja. Lapsuuden leikki ja riehakkuus valtaavat esiintymistilan. Hiilet vaihtuvat leikkikruunuihin. Viulu ja kitara pärähtävät soimaan, toiset tanssivat riehakkaasti kuin keijukaiset. On ilon ja leikin aika.

Tanssivat näyttelijät rakentavat miniatyyrihuonekaluista keskelle näyttämöä kodin. On sohvia, kirjahyllyä, sänkyä, helaa, jääkaappia ja sohvapöytää. Loppusilaukseksi esiintyjät vielä ripottelevat huonekalujen päälle konfetteja. Yksi esiintyjistä tarttuu Marie Kondon kirjaan. Tiukkaan sävyyn hän kertoo yleisölle, kuinka tavaroiden säilyttäminen pystyasennossa voi ratkaista useimmat ongelmat.

Kohtaus 6: Perhe löytää kodin

Silloin tapahtumista erilleen vetäytynyt isä bongaa miniatyyrikodin. Perhe asettuu kotiin. On saavutettu aineellinen turva. Kerrossänkyyn voi tulla kaveri nukkumaan. Uudessa keittiössä voi leipoa.

Mutta silloin iskee pelko. Perheenäiti alkaa miettiä, että uudessa hellassa piparit saattavat palaa. Voi tulla tulipalo. Pelko alkaa levitä. Kotiin voi tulla kutsumattomia vieraita. Kodista voi loppua rakkaus. On soitettava turvamies. Tarvitaan kaksi. Ja koira. Ja hengityssuojaimet. Vasta niiden takana voi tuntea olevansa turvassa. Kunnes postimies töräyttää torvea:

Kohtaus 7: ”Postia Kelasta!”

Yleisön joukossa tähän saakka istunut postimies tuo isot valkoiset kirjekuoret näyttämön keskellä turvallisuuttaan hengityssuojainten takana huokailevalle joukolle. He lukevat vuorollaan Kelan hakemuslomakkeiden vaikeaselkoista tekstiä, joissa tivatetaan omia ja puolison tuloja, tulomuotoja ja niiden loputtomia variaatioita. Yksi kerrallaan esiintyjät avaavat kuorensa. Kelan kieli ja sanojen merkitykset vyöryvät esiintyjien ja katsojien päälle puuroutuen lopulta täysin käsittämättömiin.

Edellisessä kohtauksessa ironisoitukin turvallisuudenkaipuu ja huolella rakennettu miniatyyrikerho pilkkoutuvat. Näyttelijät kuljettavat yksi kerrallaan huonekalut pois näyttämöltä. He ojentavat Kelan lomakkeet piirtäjälle, joka teippaa ne hiilipiirroksen päälle. Koti rikkoutuu ja peittyi lomakkeisiin.

Taistelu Kelan kanssa näytteli merkittävää roolia niin esityksessä kuin projektiin osallistuneiden elämässä vuoden 2017 aikana. Toimeentulotuen siirtyminen Kelalle, takaisinperinnät moneen kertaan varmistetuista tuista, vaikeudet saada yhteyttä Kelaan ja yhtäkkiset päätökset peruuttaa jo kertaalleen myönnettyt ja selvitettyt tuet aiheuttivat ahdistusta monelle. Yrityksemme selvittää etukäteen tulorajoja ja hankkeeseen palkkaamisen vaikutuksia osallistujien tuloihin vaativat useiden ihmisten yrityksiä ja tuntikausien ja kuukausien ponnisteluita – eikä asioihin silti aina saatu selvyyttä. Kela saikin näkyvän roolin esityksessä.

Kohtaus 8: Liian pienet neliöt

Kodin ja Kelan merkityksiä purettiin myös laulussa, joka rakennettiin aiemmin asumispalveluyksiköissä pidetyissä työpajoissa kerättyjen sanojen pohjalta ammattimuusikon vetämässä musiikkityöpajassa.

*Sohvalla makoilen ja maailmaa vakoilen,
kodin rauhassa ajatuksia takoilen
Missä on mun mieli, kavereis ja perhees tietenk
Ootte ympärillä tai missä sitten lieneekin.
Kynttilän liekki tuo lämpöä ja tunnelmaa
Lähtisin jos voisin parantamaan maailmaa.
Liian pienet neliöt ei mulle sovi,
Koti, joka taas mun mielen kanssa soti.*

*Koti – mull on villakoiria
Koti – ei niin paljon riitoja
Koti – vähän sanahelinää
Koti – ilman sitä ei oo mitään*

*Kotiin on moni kuollu niin ne sanoo
Kelan kans asioides rahatkin kattoo
Pakkoajatukses ei päähän anna armoo
pitäis kai kasvattaa mun henkistä tarmoo
Ruokana mulla vain vettä ja riisii
Mun mieli ei kestä tän perheen kriisii
Liian pienet neliöt ei mulle sovi,
Koti, joka taas mun mielen kanssa soti.*

Laulussa asumistukiehtoihin sovitettu koti sotii asujan pakkoajatuksien ja perheen kriisin rasittaman mielen kanssa. Ruoka on vähissä, mutta kynttilä luo tunnelmaa. Sohvalla makoilija halajaa parantamaan maailmaa. Koti on ristiriitainen, mutta silti elintärkeä paikka.

Kohtaus 9: Loppu

Kun laulu hiljenee, esiintyjät noutavat seinältä Kela-lomakkeiden peittämän hiilipiirroksen. Näytettyään sen yleisölle he laskevat sen maahan ja kaivavat kukin nipun avaimia taskustaan. Hiljaisuuden vallitessa he heittävät vuorollaan avaimen piirroksen päälle kuin toivomuskaivoon ja esittävät jonkin kotiin liittyvän toiveen: ”Toivoisin kotiini lämpöä.” ”Toivoisin kotiini hiljaisuutta.” Toiveet vaihtelevat esityksestä toiseen. Lämpö ja hiljaisuus, kirjahylly ja uudet verhot toistuvat. Joskus on mukana uima-allaskin.

Lopulta kuuluu vain avainten kilinää. Yleisö voi niiden tahtiin mieltä omia toiveitaan.

Esityksen merkitys osallistujille ja yleisöille

Osallistujien tätä artikkelia varten kirjoittamista kommentteista käy ilmi, etteivät heidän omat ajatuksensa kodista välttämättä ole radikaalisti muuttuneet. Pikemminkin ne ovat syventyneet, huokoistuneet ja moninaistuneet. Osallistujien kirjoittamissa päiväkirjoissa korostuu ryhmän suuri merkitys, mikä tuottaa yhtymäkohdan kodin ja teatterin merkitysten välille: monille koti on juuri sosiaalisten kohtaamisten tila, paikka, jossa on perhe tai johon voi kutsua ystäviä ja sukulaisia.

Niin koti kuin teatterityöskentely kiteytyvät kohtaamiseen. Ryhmän jäsenien keskinäinen luottamus ja toisen kunnioittaminen ovatkin ryhmämme kantavin voima. Teatteri taide- ja työskentelymuotona on läsnäolon taidetta, jossa roolien ottaminen, tilan ja tuen antaminen toiselle ovat tärkeitä. Teatteri toimii eräänlaisena kotina eri taidemuodoille: esiintymisen lisäksi se koostuu musiikista, lavastuksesta – tässä esityksen aikana syntyvästä hiilipiirroksesta – ja puvustuksesta. Teatteri ja koti syntyvät ajan ja tilan jakamisesta, läsnäolosta toisille. Kohtaamisesta. Yksi osallistuja kirjoittaa: ”Teatteri on hyvä keino luoda raskastakin asioista kevyt turvallinen tila niiden käsittelyyn. Erittäin

hyvä keino myös tutkimustiedon levittämiseen koska siinä (ja esityksen jälkeen) kohdataan ihminen aidosti.” (osallistuja 6) Kotiin liittyy monilla turva ja sosiaalisuus; yksinäinen asunto ei tunnu kodilta. Tämä havainto kaiuttaa asumispalvelusäätiö Aspan teettämien tutkimusten tuloksia, joissa yksinäisyys näytettyi yleisimpänä kuntoutujien elämää haittaavana tekijänä (Guerrero 2008).

Monelle koti kuitenkin on myös rauhoittumisen paikka, jonka arvoon projekti on herättänyt: kodittomuuden ja asunnottomuuden kohtaaminen projektin aikana ja toisten kokemuksissa on herättänyt huomaamaan kodin arvon: ”Koti ei ole itsestään-selvyyys vaan lahja.” (ohjausryhmän jäsen) Toisaalta projekti on myös havahduttanut huomaamaan kodin merkitysten moninaisuuden. Teatteri on hyvä keino tuottaa samaistumista ja eläytymistä sekä asettumista toisen asemaan – myös siihen, ettei koti tai asunto ole kaikille ensisijaisen tärkeä elämän toteutumisen paikka. Se voi olla myös välttämätön pistäytymisen paikka muutoin liikkuvassa ja liikkeellä olevassa elämässä. Teatteri taas voi tarjota yhtäaikaista sekä turvaa ja hyväksyntää, sisäisiä turvan ja rauhan tiloja, jonne arjen ahdistukset eivät yllä, että keinon haastaa ja ylittää itsensä.

Esityksen yhteydessä olemme keskustelun ohessa keränneet yleisöltä kirjallisen palautteen, jossa on kysytty katsojien ajatuksia kodista ja kodin ja esityksen herättämistä ajatuksista ja tunteista. Monet ovat todenneet heränneensä esityksen aikana pohtimaan koti-sanon monimerkityksellisyyttä, sitä, miten monia asioita kotiin liittyy ja miten tärkeä paikka koti ylipäättään on. Itse esityksen saamat merkitykset ja sävyt riippuivat myös läsnä-olijoista ja esityspaikasta, fyysisistä ja sosiaalisista etäisyyksistä katsojien ja esiintyjien välillä. Tampereen yliopiston juhlasalin juhlat puitteet ja esityslavan etäisyys katsojista toi esitykseen esityksellisyyttä ja jonkinlaista vakavuutta, joka tutuista paikoista usein puuttui; niissä korostuivat usein esityksen riehakkaammat

ja humoristisemmat sävyt. Ehkä yllättävin yleisöpalaute tuli juuri Sosiaalityön tutkimuksen päiviltä: ”Yllätyksenä tuli kodin suuri merkitys tunnetasolla. En ollut ajatellut asiaa. Olen hämmentynyt esityksen jälkeen siitä, että koti merkitsee ihmisille hyvin paljon. Olen ehkä torjunut sen mielestäni.” (Yleisöpalaute 15.2.2018)

Juuri tällaista torjuntaa esitys pyrkii purkamaan. Teatteri tiedon välittämisen ja tuottamisen keinona valjastaa tunteet osaksi näitä prosesseja ja tarjoaa myös metaforisen suojan (Känkänen 2013, 59), joka tuo kokemusten käsittelyyn ilmaisullista vapautta.

Lopuksi

Hankkeen taustalla oli ajatus nostaa koti yhteisen pohdinnan kohteeksi ja herättää keskustelua kodin merkityksestä asumispalveluja tuottavassa organisaatiossa tavalla, joka ei pyri hallinnoimaan tai arvottamaan kodin merkitystä eri ihmisille vaan tekee näkyväksi kodin merkitysten moninaisuutta. Kysymyksellä kodista on laajempaakin merkitystä, sillä mielisairaalalaitoksen purkamisen jälkeen Suomeen syntynyt asumispalvelujärjestelmä tarjoaa asuinpaikan noin 8 000 kuntoutujalle (Mielenterveyspalvelut 2016). Tilastollisesti asumispalveluyksiköissä asuvat katsotaan asunnottomiksi (Saari 2015). Kuntoutuksessa koti usein mielletään *omaksi* kodiksi ja itsenäinen asuminen nostetaan sen onnistumisen mittariksi. Neliportaisesti porrastettu asumispalvelujärjestelmä tähtääkin siihen, että asujat liikkuisivat järjestelmässä eteenpäin kohti itsenäistä asumista. Toisaalta asumis- ja kuntoutuspalveluita on moitittu siitä, etteivät ne aina pyri täyttämään tätä tavoitetta. Toisaalta jotkin kuntoutujanarratiivit myös haastavat tätä pyrkimystä (ks. Jäntti tulossa 2018).

Tutkijalle projekti on vahvistanut tunnetta, että taiteen ja tutkimuksen, myös humanistitutkijoiden ja taiteilijoiden, jotka eivät lähtökohtaisesti kuulu kuntoutuksen ja asumispalveluiden maailmaan, on mentävä ihmisten luo. Markku Salo (2010, 37) kirjoittaa: ”Jo lähtökohtaisesti hyvä hoito ja kuntoutus edellyttävät

henkilökunnan ja palveluiden käyttäjien vuorovaikutuksen ohella ”kolmatta osapuolta”, sitä sosiaalista todellisuutta ja ”ulko-puolista maailmaa”, mihin asiakas/asukas/potilas kiinnittyy lyhyemmän tai pidemmän hoito- ja kuntoutusjakson jälkeen.” Jotta tällainen maailmojen välinen liike mahdollistuisi, on myös taiteen ja tutkimuksen lähde kylvään ihmisten luo.

Lähteet

- Crawford, Paul & Brown, Brian & Baker, Charley & Tischler, Victoria & Abrams, Brian (2015) *Health Humanities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Guerrero, Kati (2008) Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja liikuntavammaisten asumiseen liittyvät tarpeet: Koonta ASPAn selvityksistä 2001–2007. Helsinki: Asumispalvelusäätiö ASPA.
- Jäntti, Saara (2017) *Home and Mental Ill-Health: Twenty Dimensions*. Teoksessa Javier Saavedra, Alicia Español, Samuel Arias-Sánchez, Marina Calderón-García, María Cabillas Romero & Elvira Pérez-Vallejos (toim.) *Creative Practices for improving Health and social inclusion*. Sevilla: University of Sevilla, 173–184.
- Jäntti, Saara (tulossa 2018) Kodittomuuksia nuorten mielenterveyskuntoutujien draamaryhmässä. Teoksessa Kirsi Heimonen, Saara Jäntti, Sari Kuuva & Annastiina Mäkilä (toim.) *Kerrottu, koettu, kuviteltu hulluus. Mielenterveys, -sairaus ja hoito kulttuurisina kysymyksinä*. Jyväskylä: Nykykulttuurin julkaisusarja.
- Känkänen, Päivi (2013) *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa: Kohti tilaa ja kokemuksia*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mielenterveyspalvelut (2018) *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut>. Luettu 24.5.2018.
- Pohjola, Anneli & Kairala, Maarit & Lyly, Hannu & Niskala, Asta (2017) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi*. Tampere: Vastapaino.
- Saari, Juho (2015) *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salo, Markku (2010) *Ihmisoikeudet mielenterveys- ja päihdeyksiköissä kokemusarvioinnin kohteina*. ITHACA-hankkeen Suomen raportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Young, Iris Marion (1997) *House and Home: Feminist Variations on a Theme*. Teoksessa Iris Marion Young (1997) *Intersecting voices: dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton: Princeton University Press, 134–164.